

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4. De Attritione, & contritione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

De Attritione, & Contritione in quatuor
Quaestiones diuuis.

S Y M M A R I V M.

- 1 Num Attritio possit fieri contritio.
- 2 Num Contritio debeat esse singulorum peccatorum.
- 3 Num peccator teneatur ad contritionem quandocumq; recordatur suorum peccatorum.
- 4 Num contritio non modo culpam, sed penam debitam peccatis remittat.

P R O L O G V S.

IN TENTIO mea in subsequentibus, quae ab auctore tractanda erant ad perfectionem operis, est non aggredi ordinem per quaestiones, & articulos sigillatim decidendo, quasi complere vellem tertiam partem (imparem enim me tanto negotio & cognosco, & fautor) sed dubia aliqua vitia necnon discussione digna tractare, & iuxta ingenij vires diuina aspirante gratia determinare. Seruaboque ordinem sacramentorum suprapositum.

H De partibus igitur poenitentiae in speciali tractatu primo occurrit de prima parte poenitentiae dubium circa quidditatem eius, quae ex differentia inter attritionem, & contritionem facilius cognoscetur.

Q V A E S T I O I.

An attritio possit fieri contritio.

ET propterea. Queritur primo, an attritio possit fieri contritio. Videtur enim, quod non. Tum quia contritio, & attritio differunt pernes principia: quoniam contritio est a charitate, attritio autem est a voluntate sine charitate. Tum quia imperfectio attritionis est de ratione eius: ac per hoc remota imperfectio non remanet attritionis actus, qui possit perfici per charitatem.

Ad euidentiorem huius tria facienda sunt, primo dicitur quid nominis: secundo manifestabitur quod duplex est tam attritio, quam contritio, tertio responderetur quaestio.

Quo ad primum attritio sonat imperfectam displicentiam peccati: contritio autem sonat displicentiam perfectam peccati. Et est sermo de peccato mortali. Notanter autem dico displicentiam, & non dico dolorem seu tristitiam: quoniam contritio proprie significat displicentiam, quae est causa tristitiae seu doloris, quamuis frequenter vsu dicatur, quod contritio est dolor, significando causam ab effectu. Quanta autem differentia sit inter displicentiam, & tristitiam, quae est in voluntate, manifestat status coelestis patriae: in qua sanctis displicebat peccata olim ab eis commissa, nullam tamen tristitiam de eis habebunt. Ex hoc enim, quod in patria erit displicentia, & non erit tristitia, manifeste patet, quod tristitia ipsa, quae est in voluntate, non est essentialiter displicentia, sed ad displicentiam sequitur tristitia in his, qui sunt tristitia capaces. Et hanc doctrinam habes superius ab Auctore in quaest. 84. art. 3. Haec de primo.

Quo ad secundum, quia imperfectum dicit negationem perfecti, & negatio per affirmationem oppo-

ducere nituntur ab obedientia & subiectione Petri, F
successorem eius Rom. pont. vniuersalis ecclesiae
pastorem non recognoscentes.

In Concilio quoque vniuersali Florentiae sub
Eugenio 4. vbi Graecorum, Armenorum, & Iaco-
bitarum cum Roma. ecclesia facta legitur vnio, ha-
beretur haec verba, Diffidimus sanctam apostolicam
sedem, & Roma. pont. in vniuersum orbem tene-
re primatum, & ipsum Roma. pont. successorem
esse beati Petri principis Apostolorum, & verum
Christi vicarium, totiusque ecclesiae caput, & om-
nium Christianorum patrem ac doctorem existe-
re, & ipsi in Beato Petro pacendi, regendi, & gu-
bernandi vniuersalem ecclesiam a Domino nostro
Iesu Christo plenam potestatem traditam esse,
quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum
Conciliorum, & in sacris canonibus continetur,
haec ibi. Vbi non notuiter ab hac synodo inuentam
fuisse hanc diffinitionem, sed ipsam contineri in
aliorum vniuersalium Conciliorum gestis, & pro-
pterea hoc vnum concilium sufficit pro omnibus
ad firmandam fidem huiusmodi veritatis.

Præterea turbam canonum, & doctorum (quam
dinumerare nemo potest) idem sentientium. Tã
evidenter siquidem ex his, quae attulimus, clarum
est Roman. pont. petri successorem, a Christo in
petro institutum esse totius ecclesiae pastorem, vt
locus dubitationi nullus relictus sit: Si quis au-
tem post hac hærens inuenitur, aut rudis, & in-
eptus, aut cum hæreticis seu schismaticis sapit, aut
certè Christianus non est: ineruditus quippe val-
de & indocilis est, quisquis certitudinem mathe-
maticam in omnibus quaerit, vt philosophi tradunt:
Hæreticorum atq; schismaticorum proprium est
sacra vti scriptura, secundum sensum tamen quo
ipsi faciunt illam sonare. Christianorum autem,
qui verè catholici sunt, sapientia sacram scripturam
intelligit secundum sensum, quem sancti Docto-
res, quem sacra concilia, apostolica autoritate ro-
borata interpretantur. Hunc sciendi Christianam
veritatem modum quisquis repellit, Christianus
non est: ab hac via qui recedit, infidelis inuenitur.
Nam licentia exorbitandi ab hac via si admittitur,
Trinitatis vnã substantiam reuocare in dubium
cum Artio fas est: Spiritum quoque sanctum pro-
cedere a filio ambiguum adhuc cum priscis erit:
panem in sacramento altaris conuerti in corpus
Christi dubitatur. Haec enim omnia nulla alia via
aut autoritate sunt Christianis reddita certa, &
indubia fide tenenda, nisi interpretatione sacre scri-
pturae, iuxta Sanctorum documenta, & sacrorum
conciliorum autoritate apostolica firmatorum
diffinitionem. Quocirca quum textus euangelici
ad propositum adsint, & Sanctorum doctrina cõ-
forans in proposito pateat, nullo penitus Sancto-
rum reluctante, sacrorumque conciliorum cum
Apostolica autoritate inueniatur definitio, om-
nisque Christianorum atas a Petro hædusque in
sancta ecclesia catholica hoc confessã inueniatur,
reliquorumque Doctorum testimonia innume-
ra, sint certum ita redditur Roman. pont. Petri
successorem in Petro a Christo institutum totius
ecclesiae pastorem, vt certior fides haberi non pos-
sit. Amen.

Roma, anno Christiana salutis 1529. elatis vero
proprie 2. die 17. Februarij.

...

oppositam cognoscitur: ideo inchoandum est à contritione, quæ est displicentia perfecta. Ex tribus siquidem constat huiusmodi perfecta displicentia: primum est ipsa displicentia peccati, secundum est propositum de cætero non peccandi mortaliter: tertium est, quod sit charitate informata. Et siquidem primum defecerit totaliter, nec attritio, nec contritio est: quoniam displicentia communis est utrique. Si verò defecerit secundum quid (puta, quia adest peccati displicentia modica, seu leuis) tunc attritio esse potest, verum vsque ad quem terminum quantitas displicentiæ iimites habeat, ita quod ibi sint confines attritio, & contritio, in tertia conditione declarabitur. Si vero secunda defecerit conditio (scilicet propositum de cætero non peccandi mortaliter) tripliciter hoc contingere potest. Vel per positionem contrarij propositi in actu: puta, quia actualiter intendit peccare mortaliter, & tunc non habet locum attritio. Vel per positionem contrarij habitualiter tantum: puta, quia non intendit actualiter committere peccatum mortale, nec intendit mutare statum suum, quo detinetur in peccato mortali, ut patet in vsurarijs, concubinarijs, & alijs similibus, qui consentunt peccata sua, displicetque eis peccasse, habentque velleitatem relinquendi peccatum, non tamen deserunt concubinatum, aut restituunt vsuras, & cætera. Et hæc displicentia cum huiusmodi velleitate attritio dici potest, vel per negationem propositi expliciti: puta, quia poenitens est sic dispositus, quod displicent ei peccata præterita, & non intendit peccatum mortale aliquod committere, & intendit tanquam in quodam confuso cauere à peccatis: ita quod duo prima, scilicet affirmatio displicentiæ, & negatio intentionis peccandi habentur explicite: tertium autem, scilicet affirmatio propositi de cætero non peccandi mortaliter, non nisi in confuso habetur, pro quanto in voluntate non peccandi confunditur, & tempus proxime futuro, & totum tempus vitæ suæ: ad quod non explicite extendit se hoc debile propositum, de quo est sermo. Et talis displicentia forte est valde communis, & illa, quæ communiter vocatur attritio. Circa defectum vero tertiæ conditionis aduertendum est, quod in conditione illa clauduntur duo, quorum vnum est in potestate nostra, & de eo certi esse possumus, alterum est ex diuina gratia, & nobis incertum. Horum primum est, diligere Deum super omnia: Secundum est, quod huiusmodi diligere sit informatum charitate diffusa à Spiritu sancto in cordibus filiorum Dei. Et si quidem defecerit primum (scilicet dilectio Dei super omnia) attritio non contritio est: si vero primum affuerit, contritio vocatur. Esse autem hanc dilectionem in potestate nostra ex eo patet, quod sicut in potestate nostra est constituere nobis pro vltimo sine delectationem veneream, aut lucra, aut regnum, ita in potestate nostra est habere Deum etiam, ut beatitudo est Sanctorum, pro vltimo sine, ita quod intendamus, & deliberemus præferre ipsum in voluntate nostra omnibus, quæ desiderari haberive possint. Quod etiam huiusmodi dilectio exigatur ad contritionem, & distinguat ab attritione, ex eo patet, quod sine huiusmodi dilectione non potest esse informatio charitatis: subternitur enim huiusmodi dilectio acquisita charitatis formationi, & tunc tam sapienter, quam boni fideles, tam seipos, quam alios habens pro contritis, quam hæc dilectio resumptionis

A perhibet. Quod demum huiusmodi tam dilectio, quam contritio possit esse sine charitate, ex eo patet, quod multi sciunt se habere hanc dilectionem, & nesciunt se esse in charitate. Si enim huiusmodi tam contritio, quam dilectio non posset esse informis, manifeste sequeretur, quod scire possemus euidenter, nos esse in Dei gratia, quia euidenter certi sumus de nobis ipsis, quod habemus hanc voluntatem deliberatam præferendi omnibus Deum, & cætera. Et hæc est dilectio similis charitati infusæ, in tantum, quod propter similitudinem actuum censet Diuus Thomas non discerni à nobis, an dilectio nostra, qua Deum diligimus, & proximum, sit ex infusa gratia, vel non. Et ab hoc amore prouenire potest, quod Apostolus ait, Si distribuero facultates meas in cibum pauperum, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, & cætera. Et hinc habere potes terminos quantitatis tam displicentiæ peccati, quam propositi non peccandi: quantificatur enim vtrumque horum ex quantitate amoris Dei, ita quod sicut amor Dei est super omnia amabilia, ita propositum vitandi peccati debet esse super omnia vitabilia, & similiter displicentia peccati super omnia odibilia. Ac per hoc displicentia peccati modica, quæ non peruenit ad displicentiam contritionis, est illa quam minus odio habemus peccatum, quam aliquod aliud damnum, & similiter propositum illud est debile deficiens à proposito contritionis: quo plus proponimus cauere ab aliquo alio malo, quam à peccato mortali. Si postremo deficiat charitas stantibus reliquis conditionibus, contritio, ut dictum est, vocatur quamuis appelletur attritio ab illis, qui sine charitate contritionem non nouerunt.

Ex quibus omnibus colligere possumus duplicem esse attritionem, & duplicem contritionem. Prima attritio est, displicentia peccati cum velleitate non peccandi, in statu tamen peccati, & hæc est attritio meretricum, vsurariorum, & aliorum huiusmodi, & hæc vocatur attritio impenitentium. Secunda attritio est displicentia peccati cum non voluntate peccandi, & cum voluntate non peccandi in confuso, & hæc est attritio poenitentium, qui sic in confuso, tam totum tempus futurum, quam comparisonem peccati ad alia odibilia quam etiam comparisonem Dei ad alia amabilia in voluntate sua habent, & hæc vocatur attritio imperfectorum. Prima vero contritio est acquisita displicentia peccati supra omne odibile, cum proposito vitandi peccatum supra omne vitabile, ex amore Dei supra omne amabile, & hæc vocatur contritio informis. Secunda autem contritio est hæc eadem displicentia cum dicto tam proposito, quam amore, charitate informata, & hæc vocatur contritio formata. Hæc de secundo.

Quo ad tertium, prænotandum est, quod aliud est querere, an de attrito fiat contritus, & an attritio fiat contritio. Prima enim questio clara est: quoniam constat multos peccatores paulatim ad poenitentiam conuerti, & ex imperfecta displicentia ac ex imperfecto proposito imperfecte que Dei amore ad perfectionem contritionis deduci, ita ut verè contritionem charitate informatam assequantur. Secunda autem questio (de qua est sermo) non est vsquequaque clara: quoniam permanentia actuum interiorum in identitate numeralis satis occulta videtur. Veruntamen dicendum

dum est, quod attritio impenitentium non potest fieri contritio. Quod probatur non solum, ex eo, quod uoluntas non est idem actus cum uoluntate liberata: & similiter displicentia proportionalis uoluntati non est, idem actus cum displicentia proportionali uoluntati deliberata, sed precipue ex eo, quod actus unus speciei non transit in actum alterius speciei: displicentia autem summi odibilis, quae est contritio, & displicentia odibilis non summi, quae est attritio, differunt specie, quia summum odibile ex suo genere specie differt ab odibili non summo, & hoc tam in genere mali, quam in genere odibilis. Et haec intellige formaliter, id est, quia attritio est displicentia peccati sub ratione non summe odibilis, contritio autem sub ratione summe odibilis. Cui enim offensa Dei est summe odibilis, illi Deus est summe amabilis, & a quo Deus non summe amatur, illi offensa Dei non est summe odibilis. Attritio quoque imperfectorum non fit contritio eadem ratione, quia cognitio confusa non fit cognitio distincta: sed sicut cognitio confusa approximatur intellectum ad cognitionem distinctam, ita displicentia confusa, quae attritio dicitur, ducit & appropinquat uoluntatem, & displicentiam distinctam, quae est contritio. De acquisita autem contritione, quae contritio informis dicitur, dicendum est, quod potest fieri contritio formata: quae potest continuari idem numero actus acquisita contritionis usque ad charitatis infusionem inclusiue, & sic charitate informari. Et quia huiusmodi contritio antequam informetur charitate, uocatur etiam quandoque attritio, ideo hoc tertio modo sumpta attritio potest fieri contritio. Et hoc iam habere potest a D. Th. superius in q. 89. ubi dixit, quod contritio est ultima dispositio ad charitatem.

Sed occurrit hic non dissimilandum dubium, per quid seu quomodo huiusmodi attritio seu contritio acquisita sit ultima dispositio ad gratiam. Est enim quandoque non ultima dispositio, ut patet ex eo, quod potest esse informis. Si enim semper esset ultima dispositio, cum Deus tam in naturalibus, quam in gratuitis det semper ultimo dispositis formam, pro qua sunt ultimo disposita, sequeretur, quod homo habens huiusmodi contritionem acquisitam, certus esset se esse in gratia Dei. Quandoque autem est ultima dispositio, ut diuus Thomas dixit, & ratio approbat, quia gratia perficit naturam, ac per hoc rationale est, ut a nobis acquisita displicentia peccati summa, perficiatur quandoque gratuita charitate. Si dicatur, quod huiusmodi transitus fit per motum intensionis, ita quod acquisita huiusmodi perfecta displicentia peccati, si est remissa, est attritio, & non habet rationem ultimae dispositionis ad charitatem: si autem intenditur, & crescit, est contritio, & ultima dispositio ad charitatem, ut sic verificetur quasi commune dictum, quod contritio, & attritio differunt secundum magis, & minus. Contra: Nam loquendo de attritione tam impenitentium, quam imperfectorum, constat quod differt a contritione non penes obiectum materiale, quia utriusque materia est peccatum mortale, sed penes obiectum formale, quia contritio attingit mortale peccatum sub ratione summi odibilis: attritio autem tam impenitentium, quam imperfectorum attingit mortale peccatum non sub ratione formali summi odibilis. Et propterea neutra differt a contritione penes magis, &

minus, tum quia differentia secundum magis, & minus, non est differentia formalis tamen, quia quantumcunque cresceret displicentia mortalis peccati extra formalem rationem summi odibilis, numquam esset contritio. Tertio uero modo sumpta attritio, nec penes materiam, nec penes rationem formalem obiecti differt a contritione acquisita, quia sunt respectu eiusdem mortalis peccati, & sub ratione summi odibilis. Et quod nec differant penes magis, & minus, ex eo patet, quod minimus gradus huiusmodi displicentiae sufficit ad charitatem operientem multitudinem peccatorum. Quod ex ecclesiae testimonio comprobatur: credimus enim omnes tam nosmetipsos, quam alios esse in charitate, quam ad huiusmodi displicentiam quantumcunque remissam peruenimus. Unde nec est uerum contritionem, & attritionem differre secundum magis, & minus in eadem specie, licet sit uerum secundum magis, & minus in diuersis speciebus, sicut album habet magis de luce, quam de uiride. Nec allata responsio satisfacit quaesito. Aliter ergo dicendum mihi uidetur, quod gratuita Dei motio est, quae huiusmodi acquisitam contritionem efficit ultimam dispositionem ad gratiam seu charitatem, ita quod ex hoc ipso quod Deus non per aliquod superadditum donum habituale, sed per gratuitam dilectionem, qua dignatur uis nostra acquisita contritione, ut dispositione ultimam ad suum proprium opus, quod est charitas, qua infunditur, transferatur nostra contritio in fore ultimam dispositionem pro gratia habituali, iuxta illud Hier. Ad Deum postquam conuertistime, penitentiam egi. Haec de tertio.

Ad argumenta in oppositum, pro quanto contra attritionem tertio modo dictam militat, respondendo dicitur, quod quicquid sit de diuersitate penes principia in esse natura, diuersitas tamen principiorum in genere moris, seu meriti non infert unum eundemque actum non posse esse sine tali principio. & cum tali principio: unus namque, & idem actus exterior, qui a principio non fuit bonus moraliter, potest esse bonus moraliter in prosecutione. Et similiter in proposito contrario acquisita, quae a principio non est meritoria, potest in sui prosecutione fieri meritoria, superueniente charitate: nec oportet inchoare actum, quo ad substantiam actus, sed sufficit quod inchoetur actus, quo ad esse meritorium. Quum enim dicitur actum meritorium inchoari a charitate, est sermo formalis, hoc est non de actu simpliciter, sed in quantum est meritorius: & propterea statim actum esse simpliciter inchoatum sine merito, & charitate, & eundem continuari cum merito, & inchoari a charitate secundum esse meritorium.

Ad secundum dicitur, quod licet imperfectio attritionis tam impenitentium, quam imperfectorum sit de illius ratione, quia penes defectum obiecti formalis attenditur, imperfectio tamen contritionis acquisita, quae attritio tertio modo uocatur, non est ratione illius, quoniam penes solam negationem potentis superuenire diuini doni attenditur, non enim informitas huiusmodi contritionis, seu attritionis est magis de ratione ipsius, quam informitas fidei sit de ratione fidei. Et propterea sicut actus Dei informis potest in sui prosecutione formari charitate, ita actus acquisita contritionis potest superueniente charitate, imperfectio nempe suae informitatis deferere, & formatus continuari.

QUESTIO II.

An exigatur ad contritionem, quod sit singulorum peccatorum mortalium.

Secundo queritur de materia contritionis, an exigatur ad contritionem, quod sit singulorum peccatorum mortalium. Videtur enim quod sic.

Tum quia contritio debet adaequare confessionem: confessio autem comprehendit omnia mortalia, ut patet in c. omnis vtriusque sexus, ergo.

Tum quia haec est differentia inter penitentiam mortaliū, & penitentiam venialium, quod ad remissionem venialium sufficit virtualis displicentia: ad remissionem autem mortaliū exigitur, ut homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur. Et confirmatur hoc auctoritate D. Tho. superius in calce corporis primi ar. q. 87. dicentis quod displicentia virtualis non sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligentem inquisitionem.

Ad huius evidentiam sciendum est, questionem hanc posse intelligi tripliciter. Primo an exigatur, quod singulis secundum numerum peccatorum mortalibus respondeant totidem contritiones. Et sic intellecta quaestio, facile soluitur negatiue: quoniam nec quo ad actum displicentiae, nec quo ad actum confessionis, nec quo ad actum satisfactionis oportet multiplicari actus penitentiae iuxta multitudinem actuum peccatorum: vnicus siquidem satisfactorius actus potest satisfacere pro multis mortalibus commissis. Et similiter vnica enuntiatio potest quis simul confiteri mille mortalia: dicendo, Perculsi sim illic. Et si militer vnica displicentia potest respondere mille peccatis, non minus quam confessio & satisfactio. Tum quia ridiculum est ita velle adaequare numerum contritionum numero peccatorum, tamquam in multitudine actuum, & non in perfectione potius actus consistat virtus: quasi non possit vna perfecta displicentia aequivalere decem millibus imperfectis: quum tamen etiam in sensibilibus videamus, quod vnum numisma aureum aequialet mille aereis.

Secundo vero modo potest quaestio intelligi, an singula peccata mortalia in seipsis, seu formaliter attingi debeant contritione: ita quod non sufficiat homini displicere sibi in generali quaecunque commisit contra Deum, sed exigatur, ut displiceat sibi in speciali peccata a se patrata: puta decem adulteria, centum furta, mille blasphemiae, &c. & hoc quo ad peccata, quorum memoria subest.

Et sic intellecta quaestio, dupliciter examinanda est. Primo, de contritione relata ad sacramentum penitentiae: deinde de contritione absolute. Multum refert sic vel sic loqui, quoniam contritio relata ad sacramentum penitentiae, sub euangelica lege incipit: contritio autem absolute, post Adae peccatum, & ante scriptam legem, & sub lege Moysi, omnibus peccatoribus necessaria fuit.

Si igitur contritio relata ad sacramentum penitentiae, exigat quod terminetur ad singula mortalia formaliter, seu in seipsis, oportet quod hoc habeat vel ex satisfactione, vel ex confessione, vel ex seipsa, vel ex absolute sacramento: plura enim in sacramento penitentiae non inveniuntur. Sed non conuenire sibi ex satisfactione, patet ex hoc quod vna satisfactio virtualiter potest adaequare multa mortalia. Quod nec etiam ex confessione, ex eo patet quod ratio quare confessio exigit singula mortalia, per materia est: quia confessio fit humano iudici, qui non potest iudicare, nisi de cognitis; incognita autem sibi ut iudici remaneret quaecunque non essent a peni-

te in seipsis explicata. Quare ratio non habet locum in contritione, quae Deo offertur; qui non pascit quantum aut quot, sed ex quanto offertur. Unde de Magdalena legitur, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum; & non dixit quoniam displicuerunt ei multa. Quod etiam hoc non proueniat ex absolute, manifestat vnica absolute, quod simul fit absque explicatione singulorum. Quod demum contritio non habeat hoc ex seipsa, ex eo patet, quod communis doctrina tenet sufficere post singulorum peccatorum mortalium attritiones, vniam contritionem in generali. Ex hoc enim dicto manifeste habetur, quod licet aggregatum ex contritione & attritione seu attritionibus terminatur ad singula mortalia in seipsis ipsa tamen contritio non terminatur ad singula mortalia in seipsis, seu formaliter, sed tantum virtualiter.

Et si dicatur, quod contritio sequens tot attritiones, operatur in villarum, ac per hoc terminatur ad obiecta illarum formaliter, manifeste patet nihil valere illationem hanc, sed destruere commune dictum: quoniam hinc non sequitur contritionem terminari formaliter ad obiecta attritionum, sed virtualiter tantum: sicut non formaliter, sed virtualiter claudit in se attritiones. Et falsum esset quod contritio sequens esset vna contritio generalis. Ex quibus omnibus apparet, quod proprie loquendo, contritio relata ad sacramentum penitentiae, non exigit quod terminetur formaliter ad singula mortalia, sed sufficit quod terminetur ad ea virtualiter. Si autem, speciemus ad contritionem simpliciter & absolute, dicendum est, quod non exigit determinari formaliter ad singula mortalia peccata: sed exigit virtualiter attingere singula mortalia et oblita & incognita. Dico autem virtualiter attingere singula: quia per hoc simpliciter & absolute differt contritio remittens peccata venialia a contritione remittente peccata mortalia. Ad remissionem siquidem peccatorum mortalium, exigitur quod contritionis displicentia sit adeo perfecta extensiuè, quod formaliter, aut virtualiter attingat omnia & singula mortalia, quorum penitens est reus: & hoc manifestatur ex eo, quod impium est dimittam a Deo sperare veniam mortaliū peccatorum. Ad remissionem autem venialium non exigitur haec extensio perfecta: potest siquidem vnum peccatum veniale dimitti sine alio, & illa tantum venialia remittuntur, ad quae displicentia virtualis se extendit. Probatur ergo declarata conclusio, ex eo quod contritio generalis virtualiter se extendens ad omnia mortalia, sufficit ad remissionem eorum concurrere charitate, &c. Probatur hoc: quia in instanti fit iustificatio impii, & conuerti potest peccator ad Deum: scriptum est enim, In quacunque hora ingemuerit peccator, &c. Et si forte obiiciatur contra hoc, dicendo, quod huiusmodi momentanea ac generalis contritio fert secum propositum specialis contritionis de singulis mortalibus in seipsis, sicut Baptismus fluminis fert secum propositum baptismi fluminis, & ideo contritio illa generalis utpote imperfecta, concurrat ad remissionem peccati, ut tendens ad contritionem specialem, quae est perfecta. Aduertat haec obiiciens, quod voluntariae opponitur iste ordo contritionis perfecte virtualiter ad contritionem perfectam formaliter: tum quia nec ex sacra scriptura, nec ex sacris Doctoribus traditus, communi sententiae superius recitatae aduersatur: nam si contritio perfecta virtualiter remittit peccata, ut tendens in contritionem

formaliter, tum quia nec ex sacra scriptura, nec ex sacris Doctoribus traditus, communi sententiae superius recitatae aduersatur: nam si contritio perfecta virtualiter remittit peccata, ut tendens in contritionem

tionem perfectam formaliter, sequeretur quod post omnes attritiones in speciali subsequuta una contritio generalis perfecta virtualiter, non sufficeret ad salutem: quoniam exigeretur, quod post generale contritionem perfectam virtualiter, sequeretur contritio specialis perfecta formaliter. Si enim perfecta virtualiter fert secum propositum perfectam formaliter, oporteret post illam hanc exequi, cuius contrarium pro certo habemus. Et bene nota, quod aliud est dicere contritionem generalem perfectam virtualiter coexistere ante vel post detestationes speciales peccatorum mortalium in seipsis, & aliud est dicere contritionem generalem perfectam virtualiter coexistere ante vel post contritiones speciales peccatorum in seipsis. Nos enim hoc secundum dicimus esse falsum tam nunc, quam omnibus praeteritis temporibus: primum autem sacri Doctores tradunt. Et verum proculdubio est tempore evangelice legis: in quo contritio fert secum propositum confessionis sacramentalis, ratione cuius exiguntur speciales detestationes peccatorum, sive ut praecedentes contritionem generalem virtualiter perfectam (ut contingit illis, qui suscipiendo actualiter sacramentum poenitentiae sunt de attritis contriti) sive ut consequentes sepe dictam contritionem, ut contingit illis qui ex toto corde statim convertuntur ad Deum habentes virtualiter saltem propositum confitendi suo tempore peccata sua. Vtrum autem hoc sacrorum Doctorum dictum verum etiam sit de contritione simpliciter, & absolute, ex dictis apparere potest, quod non. Nulla siquidem apparet ratio cogens ad huiusmodi detestationes speciales secluso sacramento poenitentiae: nam & voluntas potest perfecte mutari & exercitari in necessarijs virtutum actibus & pro peccatis potest perfecte satisfieri absque huiusmodi specialibus detestationibus, ut patet ponendo peccatorem poenitentem, qui totum se diuinae dilectioni, eleemosynis, ieiunijsque daret: hic n. primo tempore perfecte satisfecisset pro peccatis absque tot detestationibus. Et hinc patet quid dicendum sit ad quaestionem tertio modo intellectam, scilicet an contritio exigat quod terminetur ad omnia, & singula peccata mortalia, non curando de modo terminandi. Ex dictis siquidem patet respondendum esse affirmatiue: quoniam non curando de modo, hoc est an formaliter vel virtualiter, certum est oportere sub contritione comprehendi omnia mortalia peccata commissa, sive sint sibi cognita, sive incognita: quoniam (ut dictum est) impium est a Deo dimidiam sperare veniam.

Ad primum ergo in oppositum dicitur, quod propriissime loquendo, contritio respondet absolutioni, & detestationes respondent confessioni, & propterea detestationes sunt aequales numero actibus confessionis: & sepe sunt simul tempore, quando scilicet poenitens simul recordatur peccati, & confitetur illud. Unde contritio secundum annexas detestationes adaequat confessionem quo ad modum attingendi peccata, scilicet in speciali, & non conuenit hoc contritioni secundum se.

Ad secundum dicitur, quod assumptum verum est de poenitentia seu contritione relata ad sacramentum poenitentiae, & similiter intelligenda sunt verba diui Thomae.

Potest quoque & aliter dici iuxta differentiam vltimo explicatam inter perfectionem displicentiae requisitam ad remissionem mortalium, & requisitam ad remissionem venialium, quod remissio mortalium exigit generalem contritionem perfectam virtua-

liter sic, quod actualiter homo huiusmodi displicentiam perfectam extensiuam ad omnia, & singula mortalia habeat: remissio autem venialium non requirit huiusmodi extensiuam perfectam displicentiam. Sed cum hoc quod aliquis in solis venialibus constitutus non habuerit generalem displicentiam de omnibus suis venialibus, stat quod ex aliquo seruo re charitatis, in quo si occurrerent, displiceret contraria venialia, consequatur remissionem venialium illorum, quae displicerent: quod non sufficere dicitur ad remissionem peccati mortalis, nisi oblitus: quia (ut dictum est) oportet actualiter habere illam contritionem generalem perfectam virtualiter, ad remissionem mortalium.

QUESTIO III.

An peccator teneatur ad contritionem, quando recordatur peccatorum suorum.

Tertio quaeritur circa tempus contritionis, an peccator teneatur ad contritionem quando recordatur peccatorum suorum. Et quia quaestionem hanc discussimus in quolibet nostris, ideo quaere ibi. sat sit hic scire partem negatiuam esse veram.

QUESTIO IIII.

An contritio remittat non solum culpam, sed penam debitam peccato.

Quarto quaeritur circa effectum contritionis, An contritio remittat non solum culpam, sed penam debitam peccato.

Videtur enim quod non. Tum quia ad remissionem poenitentiae ordinatur tertia pars poenitentiae, scilicet satisfactio: non ergo ad illam ordinatur contritio, nisi quatenus forte habet satisfactionem annexam.

Tum quia contritio sufficiens ordinatur per se ad remissionem culpae: nec apparet unde habeat quod penam sentis remittat.

Ad huius euidenciam sciendum est, duplicem esse modum dicendi de hac re: quamuis omnium sententia in idem tandem concurrat. Primus est, quod alia est poena, quae debetur in contrito, & est alia, quae debetur in contrito: nam in contrito debetur poena inferni: contrito autem poena temporalis. Et propterea quia contritio tollit poenam inferni (nuncquam n. contritus perseverans, ad poenam infernalem ibi) dici potest, quod contritio tollit totam poenam peccato mortali prius debitam. Alter vero dicendi modus est, quod contritio non tollit totam poenam, sed commutat poenam aeternam in temporalem: nam in contrito reus erat aeternae poenae, contritus autem reus est poenae temporalis. Sed uterque dicendi modus deficit. Primus quidem tripliciter, scilicet & dicendo poenam deberi contrito, nam non nisi per accidens hoc verificatur. Contritio n. ut sic, non ponit reatum poenae: alioquin cuiuslibet contrito deberetur poena: & dicendo alicuiam poenam debere contrito & in contrito: nam, ut patet, non alia poena est quae utrique, si qua contrito alicui debetur: & inferendo, quod dici potest totam poenam in contrito prius debitam per contritionem remitti: nam, ut patet, pars quaedam poenae sibi prius debite communiter remanet (scilicet poena sentis) absque aeternitate tamen. Secundus autem modus deficit ponendo commutationem: nam idem est quod Deus interius operatur in poenitente, & quod Dei minister sacramentum adhibendo significat: exterior enim sacramentalis actus significat interioris Dei operationem. Sed sacramentalis actio in sacramento poenitentiae non significat commutationem, sed absolutionem: ergo interioris Dei operatio, quae

in contritione interuenit, non est commutatio, sed absolutio.

Ad cuius pleniorē intelligentiam aduertendum est, in pœna inferni inueniri tria, pœnam damni, pœnam sensus & æternitatem pœnæ: iuxta tria quæ sunt in peccato mortali. Per peccatum siquidem mortale fit auersio ab incommutabili bono, cui respondet pœna damni, separans animam à Deo, & fit conuersio ad commutabile bonum, cui respondet pœna sensus, & constituitur inimicus Dei, cui respondet æternitas pœnæ, inimicus enim quia est hostiliter terminandus, est æternaliter puniendus. Quum autem peccator conuertitur, quia charitate Deo coniungitur, tollit contritio pœnam damni, quæ separationem à Deo ponebat, & quia per eandem charitatem amicus Dei constituitur, tollit contritio æternitatem pœnæ: amicus enim non est æternaliter puniendus. Et si nihil aliud efficit contritio remanet contritus obligatus ad pœnam sensus, ad quam prius tenebatur: sed non æternaliter sustinetur, sicut prius tenebatur. Et sic licet contritus perseverans nunquam ad infernum iret, passurus tamen pœnam inferni: nihil tamen prohibet obligatum eum remanere ad partem illius pœnæ quæ in inferno sustinenda ab ipso erat: scilicet ad pœnam sensus.

Vbi vides, quod non est alia pœna, quæ datur alicui contrito, ab illa, quæ sibi in contrito debebatur: sed est illam pœnam sensus relicta, & hoc contra primum modum dicendi. Nec interuenit commutatio pœnæ æternæ in temporalem: sed expoiatio pœnæ ab æternitate, & hoc contra secundum modum dicendi.

Ve autem restans dubitatio (an, scilicet contritio remittat pœnam sensus) solvatur, sciendum est, quod hic certa sunt duo. Primum est, quod quanto contritio est maior, tanto plus tollit de pœna sensus peccato debita. Secundum est, quod tanta potest esse contritio, quod tolleret totam pœnam sensus. Ambigua verò est, an quantalacunque contritio charitate informata (de tali enim est sermo) tollat aliquid de illa pœna sensus: multi enim videntur de hoc dubitare, mihi autem apparet quod pars affirmatiua est vera propter duas rationes: quarum quælibet verificata sufficiens est. Potest enim contritio ex duplici capite tollere in toto, vel in parte pœnam sensus. Primo ex penalitate sibi annexa, displicentia enim commissi criminis non fert secum necessario penalitatem: quum sit in patria, ubi nulla est penalitas: sed in subiecto susceptiuo doloris seu pœnæ, fert secum naturaliter duplicentia penalitatem quandam, dolemus enim de nostris, quæ nobis displicent. Et quoniam huiusmodi pœnam parere, contritioni conueniret seclusa relatione ad sacramentum penitentiae: ideo sicut in hoc caput dicendum est, quod contritio quælibet simpliciter, & absolute ex annexa penalitate tollit aliquid pœnæ sensus: habet enim satisfactoriam vim pœna voluntarie assumpta sicut Deum. Secundò ex merito passionis Christi: est enim passionis Christi meritum remissiuum suis meritis pœnæ pro peccatis debite, plus, & minus prout illis coniungitur. Quod primò apparet in Baptismo, ubi quia passio Christi totaliter communicatur baptizato, quasi ipse baptizatus passus esset, tota pœna tollitur. Apparet deinde & in sacramento penitentiae actualiter suscepto, dum ex vi sacramenti communicatur meritum passioni Christi ad remissionem aliquantæ saltem pœnæ sensus. Et quia coniunctio ad meritum passionis Christi conuenit contritioni

A non simpliciter & absolute, sed relate ad sacramentum penitentiae: ex hoc quod contritio fert secum votum sacramenti penitentiae, coniungit merito passionis Christi per sacramenta nobis coniuncto. Et secundum hoc caput dicendum est, quod quæcumque nostra contritio tollit aliquid pœnæ sensus ex merito passionis Christi: Nā rationale est, quod plus pœna tollat charitas extensa ad sacramentum, quam non extensa ad illud. sed charitas non extensa ad sacramentum (qualis erat antiquorum penitentium charitas) tollebat ex vi quidem charitatis, & pœnam damni, & æternitatem pœnæ: ex annexa autem penalitate tollebat in toto, vel in parte pœnam sensus; ergo charitas penitentium in noua lege, quæ est charitas extensa ad sacramentum penitentiae, plus pœnæ tollit. minor huius rationis propositio clara est. Maior autem facile suadetur ex eo quod penitentiae sacramentum actualiter exhibitum, est proculdubio remissiuum pœnæ sensus in toto, vel in parte: ex hoc enim consequens est, ut idem ipsum sacramentum in voto charitatis existens apud contritum, aliquid huiusmodi pœna remittat. Simile enim quid perspicimus in baptismo; quod scilicet id quod operatur Baptismus exhibitus, operatur etiam in uoto charitatis habitus non ita copiose. Nec excluditur maioris huius veritas, si dicatur, quod charitas extensa ad sacramentum, habet ex extensione ad sacramentum, quod tollat illam, quæ tollebat charitas antiquorum penitentium absolute. Nam hoc non est charitatem extensam ad sacramentum efficere plus, sed est efficere pluribus rationibus unum & idem extensum: siquidem charitas ad sacramentum duplici ratione tollit pœnam damni, & æternitatem pœnæ, scilicet ex vi charitatis, & ex vi sacramenti in uoto. Sed hæc veritas non excludit quin uerum quoque esse debeat, quod huiusmodi extensa charitas plus efficiat, plus pœnæ tollat, quia hoc ad uim sacramenti spectat. Ex quibus omnibus patet dicendum esse ad quaesitum, quod contritio ratione charitatis, qua formatur, non solum tollit culpam, sed & pœnam damni, & æternitatem pœnæ: ratione uero annexæ penalitatis tollit aliquid pœnæ sensus; & ratione sacramenti in uoto tollit rursus aliquid pœnæ sensus. Et tam uehementer, inquit diuus Thomas in 27. c. contra Gen. potest esse huiusmodi coniunctio contriti ad meritum passionis Christi, quod tolleret totam pœnam sensus.

Ad primum argumentum in oppositum, dicitur, quod satisfactio distincta est a contritione secundum ea: quæ cõiter humano genere inueniuntur: communiter enim contriti non tam uehementer iunguntur passioni Christi, ut non sit opus satisfactione ad arbitrium sacerdotis. Traditur enim tam doctrina, quam lex moralis secundum ea quæ ut in pluribus contingunt.

Ad secundum dicitur, quod iam ex dictis apparet duo capita, unde quantalacunque contritio tollat aliquid pœnæ sensus, inter quæ capita coniunctio ad meritum Christi precipue perspicitur: quoniam illud est de ratione contritionis, annexus autem dolor quasi uicem satisfactionis tenere videtur.

TRACTATUS QUINTVS De Confessione, in quinque quaestiones diuisus.

- 1 Num omnis teneatur ad confessionem.
- 2 Num peccata mortalia totaliter occulta, ut in solo corde latentia sunt necessario confitenda.

Opusc. Caiet.

G

3 Num